

COMITETUL DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE
SOCIALISTĂ AL JUDEȚULUI CLUJ

COMITETUL NAȚIONAL
ICOM

MUZEUL DE ISTORIE AL TRANSILVANIEI
CLUJ - NAPOCA

ACTA
MVSEI NAPOCENSIS
XV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EXTRAS

1978

PROIECTUL UNUI VOLUM OMAGIAL ÎNCHINAT ANIVERSĂRII A 175 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA ȘCOLILOR DIN BLAJ

Organizate, dotate și deschise la 11 octombrie 1754¹ prin grija episcopului Petru Pavel Aron, școlile Blajului sărbătoreau în 1929 a 175-a aniversare.

Prilejul a fost socotit de către autoritățile școlare, ca și de puternicul grup de intelectuali, foști profesori sau elevi la Blaj — între care figura centrală era Ioan Bianu, președintele Academiei Române —, drept potrivit pentru a edita un volum omagial dedicat rolului imens pe care aceste școli l-au avut în renașterea națională și în cultura românească.

Cunoscutul om de cultură Ioan Georgescu, autor a numeroase lucrări, pe atunci profesor secundar în București, în scrisoarea adresată la 1 februarie 1929 mitropolitului Vasile Suciș, îi transmite niște propuneri în acest sens. Consultându-se cu Ioan Bianu și Zenovie Pîclișanu, aceștia au fost de părere că în scurtul timp ce a mai rămas „nu poate fi vorba nicidecum de scrierea unei monografii monumentale, cum se cuvine să aibă cele mai vechi și mai venerabile școale românești”². Deși „înriurirea binefăcătoare asupra întregului neam” poate fi studiată cu rezultate bune, dar nu se poate „cunoaște trecutul școlar propriu-zis, mișcările din învățămînt etc., decît din rapoartele anuale înaintate de direcțiunile de pe vremuri autorităților școlare superioare. Aceste comori astăzi ne sînt închise”, ele aflîndu-se la Budapesta și Viena³. Ar fi nevoie pentru aceasta de aranjamente diplomatice, de călătorii în străinătate etc. Georgescu conchide: „Eu merg mai departe și zic: să fim fericiți dacă vom avea monografia școalelor isprăvită pe 1938, cînd se împlinesc 200 de ani de la întemeierea Blajului”⁴. Încheie apoi cu următoarea propunere: „S-ar putea face însă altceva; o scurtă dar cuprinzătoare broșură, arătînd cum din răsadnița bogată a școalelor din Blaj au odrăslit atîtea școale și așezăminte culturale la Beiuș, Brașov, Cernăuți, Craiova, București, Tulcea, Macedonia... Aceasta se poate face scurt, temeinic, cuprinzător. Bine lansată această broșurică poate aduce mai mult folos decît vasta monografie științifică, pe care o cercetează specialiștii cu migala lor obișnuită”⁵.

Ioan Bianu însuși se adresează mitropolitului Vasile Suciș, scriindu-i că a fost informat prin Ioan Georgescu „despre serbările cari se pregătesc, pentru cuvenita cinstire a unui secol și trei pătulare, de cînd școlile din Blaj au aprins făclia luminătoare a culturii

¹ Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, 1944, p. 175; Coriolan Suciș, *Arhivarii Blajului — cititori de școli naționale*. La 190 de ani de la deschiderea școlilor din Blaj, Blaj, 1944, p. 16.

² Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Blaj, școlare, Comisia de organizare a serbărilor jubiliare, nr. 456.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*. Scrisoarea nu face referire la întemeierea Blajului ca localitate (prima atestare documentară cunoscută este din 1271), ci la așezarea de către episcopul Inochentie Micu în acest oraș a sediului episcopiei greco-catolice. Episcopia a intrat în posesiunea efectivă a domeniului în luna mai 1737, iar la 21 august 1738 faptul a fost definitiv stabilit prin diplomă împărătească. (Augustin Bunea, *Episcopul Clain întemeietorul Blajului*, în *Cultura creștină*, 1937, 17, nr. 4—5, p. 216).

⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Blaj, școlare, Comisia de organizare a serbărilor jubiliare, nr. 456.

naționale românești în mijlocul poporului și a neamului nostru, care pe atunci se părea merit peirei. Am răspuns îndată că voi fi fericit să pot adăuga tot ce-mi va sta în putință la strălucirea acestor serbări⁶.

De la această fază preliminară se trece la stadiul măsurilor concrete. La 9 martie 1929 are loc conferința directorilor instituțiilor școlare din Blaj, sub președinția lui Alexandru Rusu, rectorul Seminarului teologic. În urma discuțiilor conferința face Consistoriului arhiepiscopesc următoarele propuneri:

— editarea unui volum omagial de 400—500 pagini în două părți. Partea I-a să cuprindă studii și articole privitoare la istoria școlilor din Blaj, rolul pe care l-au avut în dezvoltarea vieții publice, la deschiderea de așezăminte culturale în toate ținuturile românești. Aceste capitole să fie încredințate profesorilor Alexandru Lupeanu, Ioan Georgescu, Zenovie Pclîșanu și Coriolan Suciu. Partea a doua să cuprindă articole și studii ale unor personalități științifice. Pentru redactarea volumului conferința recomandă pe Alexandru Lupeanu;

- organizarea unor expoziții culturale, artistice, etnografice;
- pregătirea de care alegorice;
- construirea unui pavilion pentru ocazii festive.

Se face de asemenea propunerea să se invite foștii elevi ai școlilor din Blaj. Avînd în vedere deranjul pe care serbările îl vor pricinui bunului mers al învățămîntului, conferința propune ca festivitățile să se țină mai repede, anume între 8 și 10 septembrie 1929.

Alexandru Rusu este numit de către mitropolitul Vasile Suciu președinte al comitetului de acțiune pentru executarea programului fixat⁷.

Comisia pentru organizarea serbărilor jubiliare procedează la acțiuni de natură organizatorică, care debutează prin instituirea unui registru de intrare-ieșire⁸. De asemenea, se adresează Tipografiei Seminarului teologic, interesîndu-se de cheltuielile la care s-ar ridica tipărirea volumului proiectat, în următoarele condiții: format octavo (circa 18/26 cm), 500 de pagini, hîrtie velină pentru clișee, 50 de clișee tipografice, 10—15 fotografii noi, cu un tiraj de 1500—2000 exemplare⁹.

La propunerea prefectului tipografiei comisia adoptă hotărîrea ca să se bată o medalie comemorativă pentru persoanele de vază și pentru muzee, și una mai simplă pentru participanți¹⁰.

În vederea construirii pavilionului pentru ocaziile festive mitropolitul Vasile Suciu face apel la președintele Consiliului de Miniștri, Iuliu Maniu, blăjean și el (prin anii mulți de serviciu prestați aici), solicitînd în acest sens din partea guvernului suma de cel puțin trei milioane lei. Cererea era argumentată prin nevoia unei asemenea construcții, întrucît pînă atunci școlile din Blaj nu și-au putut ține serbările și spectacolele decît într-o sală de gimnastică, pavilionul urmînd să rămîna în viitor pentru ocazii sărbătorești în amintirea jubileului¹¹.

Dat fiind faptul însă că timpul a fost scurt, nu s-a putut organiza jubileul nici la termenul fixat, de 8—10 septembrie, nici la cel de comemorare — 11 octombrie —, stabilindu-se ca serbarea să se organizeze la 15 mai 1930, cumulată, astfel, cu aniversarea Adu-

⁶ *Idem*, nr. 483, 484.

⁷ *Idem*, nr. 475.

⁸ *Idem*, nr. 533. Registrul a fost completat de la nr. 1 din 6 aprilie 1929, pînă la nr. 34 din 23 august 1930, conținînd înregistrarea corespondenței, apelurilor, chitanțelor etc.

⁹ *Idem*, nr. 474.

¹⁰ *Idem*, nr. 470.

¹¹ *Idem*, nr. 450.

nării naționale de pe Cîmpia Libertății, menținînd totodată praznicul în cadrele aceluiași an școlar, al 175-lea din viața școlilor Blajului¹².

Ioan Georgescu revine în scrisoarea din 29 noiembrie 1929, trimisă mitropolitului Suciului, la propunerile sale mai vechi, arătînd că dacă nu se poate tipări în răstimpul scurt care a mai rămas „o monografie științifică la înălțimea timpului, se poate redacta însă un splendid album jubiliar, cuprinzînd amintiri ale foștilor profesori și elevi, pagini de recunoaștere și apreciere a personalităților de seamă din viața noastră publică, contribuții la istoria acestor școli”¹³. Arată totodată că „cel mai indicat să prezideze comitetul de redacție al acestui volum jubiliar, după părerea tuturor ar fi domnul Ioan Bianu, președintele Academiei Române, care e mîndru de calitatea sa de elev al școlilor noastre”. Consideră că pentru sarcina de secretar de redacție, I. Bianu poate face apel la cei mai tineri, el trebuînd mai ales „să stea în fruntea noastră, să-i dea numele, să coordoneze lucrările, să le dea prestigiul necesar”¹⁴. Propunerea a fost susținută de episcopul Lugojului Alexandru Nicolescu¹⁵.

Foarte probabil că mitropolitul și consistoriul nu au aprobat, sau nu s-au decis pentru formula cu Ioan Bianu în fruntea comitetului de redacție al volumului jubiliar. Faptul este relevat de scrisoarea aceluiași Ioan Georgescu trimisă mitropolitului Suciului la 17 ianuarie 1930, în care spune: „...noi aici făcărăm un plan de a invita anumiți colaboratori, pentru cazul cînd se accepta propunerea de a se redacta albumul de un comitet din București, în frunte cu domnul Bianu, chiar dacă se tipărea la Blaj...”¹⁶. Precizează apoi cu părere de rău: „...în cazul cînd în fruntea comitetului de redacție ar fi stat domnul Bianu”, se încerca obținerea unor colaborări cît mai largi¹⁷.

Comitetul de acțiune de la Blaj tipărește în condiții grafice deosebit de reușite invitații pentru colaborare la volumul festiv, pe care le trimite diferitelor personalități marcante ale vieții culturale și științifice, foștilor profesori și elevi ai școlilor din Blaj, colaborări care urmau să cuprindă aprecieri asupra școlilor Blajului și a dascălilor lor, amintiri, gânduri etc.¹⁸

Pentru partea ilustrativă a volumului s-a pregătit un album fotografic conținînd zece poze cu imagini evocatoare și semnificative din viața școlilor, din care șase erau de dimensiuni mari (16,5/22,5 cm)¹⁹.

Cu toate acestea, așa cum se prefigura situația, serbările jubiliare „plănuite” aveau a se desfășura în cadrul modest ce-l îngăduiau bătrînele ziduri și lipsa de fonduri (se simțeau deja efectele crizei economice). S-a făcut totodată remarcă că ar fi păcat „dacă recunoștința și iubirea ce o poartă Blajului miile de elevi... nu s-ar strînge într-un frumos mînunchi din prilejul sărbătorec al aniversării jubiliare apropiate”²⁰.

În pofida acestor pregătiri destul de intense, cu măsuri luate din vreme, la care au fost antrenate un număr mare de persoane dintre cele mai competente, deși colaborările

¹² *Idem*, nr. 537.

¹³ *Idem*, nr. 459.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Idem*, nr. 487.

¹⁶ *Idem*, nr. 466.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Idem*, nr. 537.

¹⁹ *Idem*, nr. 503.

²⁰ Ioan Bălan, *Din prilejul serbărilor, în Unirea (Blaj)*, 1930, 40, nr. 8, din 22 februarie, p. 1—2. — Contrar entuziasmului și atmosferei tradiționale blăjene, debordante prin optimism și vitalitate, este de neînțeles lipsa de atenție pentru serbare și volumul care se pregătea, în publicațiile Blajului, „Unirea” și „Unirea poporului” — acest articol fiind singurul care face palide referiri la eveniment.

s-au adunat (unele trimise desigur cu întârziere), volumul nu a văzut lumina tiparului în condițiile proiectate. Mare parte din materialele trimise au fost publicate mai târziu într-un număr al revistei „Cultura creștină”, sub genericul *Blajul bicentenar*, ajungându-se în acest fel ca articole închinete unei aniversări să omagieze o altă aniversare, ce-i drept organic legate una de cealaltă. Restul materialelor au rămas pînă astăzi inedite.

Păstrate la Filiala Cluj a Arhivelor Statului, sub aspectul tipăririi sau păstrării lor materialele se prezintă astfel:

I Publicate în „Cultura creștină”, 1937, 17, nr. 4—5

1. Ștefan Pop, *Profesorul Ștefan Pop (1845—1890)*, p. 339—342, în mss. 8 p. a 1/2 coală.
2. Nicolae Brînzeu, *Școalele Blajului — „soarele românilor”*, p. 246—248, mss. 4 p.
3. Tib. Brediceanu, *Profesorul Iacob Mureșianu*, p. 379—383, mss. 6 p. dactilografiate.
4. M. Theodorian-Carada, *Fiii Blajului în Oltenia*, p. 289—292, mss. 11 p. a 1/2.
5. Alexandru Ciura, *Amintiri din Blaj*, p. 348—351, mss. 16 p. a 1/2.
6. Vasile Suci, *Un gând și un apostolat*, p. 253—254²¹, mss. 2 p. a 1/2.
7. Valeriu Tr. Frențiu, *Lăsați pruncii să vină...*, p. 286²², mss. 6 p. dactilografiate a 1/2.
8. Valeriu Moldovan, *Admirație — școalelor din Blaj*, p. 287²³, mss. 3 p. a 1/4.
9. Ioan Georgescu [senior], *Din Blajul de altădată. Un examen de diplomă învățătoarească de acum 52 de ani și alte momente*, p. 343—347, mss. 7 p.
10. Vasile Hopirtean, Vasile Smigelschi, *Cum am murat „Piatra Libertății”*, p. 363—365, mss. 3 p.
11. N. Iorga, *Petru Pavel Aron și Blajul*, p. 268, mss. 1 p. dactilografiată.
12. Iuliu Moisil, *Un elev al Blajului: vicarul Grigore Moisil (1814—1891)*, p. 366—369²⁴, mss. 5 p. dactilografiate.
13. Alexandru Nicolescu, *Figuri de profesori blăjeni*, p. 336—338, mss. 2 p. dactilografiate.
14. Iacob Radu, *Cum am cunoscut Blajul*, p. 325—335²⁵, mss. 6 p. dactilografiate.
15. Gavril Todica, *La umbra catedralei*, p. 377—378, mss. 2 p. a 3/4.
16. Vasile B. Muntenescu, *La o aniversară a Blajului* (poezie), p. 228²⁶, mss. 14 p.
17. A. Cotruș, *Pe o carte* (poezie), p. 229, mss. 1 p. a 1/2.
18. Iuliu Hossu, *Izvor de lumină și de viață*, p. 254—255, mss. 2 p. dactilografiate.
19. Z. Picișanu, *Blajul — în trecutul neamului nostru*²⁷.

²¹ În manuscris *Școlile din Blaj*.

²² Materialul tipărit este mult scurtat față de manuscris.

²³ În manuscris *Omagiu școalelor de la Blaj*.

²⁴ În manuscris *Vicariul Grigore Moisil 1814—1891. Un elev al școlilor din Blaj*.

²⁵ Manuscrisul este însoțit de o scrisoare.

²⁶ În manuscris un grupaj de poezii sub titlul *Blajul nostru*.

²⁷ Manuscrisul nu se află între celelalte materiale, ci doar o scrisoare a lui Zenovie Picișanu, în care arată că trimite „acest mic articolăș”. Credem că este vorba de materialul tipărit. (Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Blaj, școlare, nr. 575).

II Rămase în manuscris²⁸

1. Silviu Brînzeu, *Antichități romane în Slovenia*, 6 p. a 1/2²⁹.
2. Ioan Crișan, *Impresiuni și amintiri din Blaj (1884—1892)*, caiet, 24 p. a 1/2.
3. David Deac, *Intîmplări de la școala din Blaj*, 5 p. a 3/4³⁰.
4. Iosif Frollo, ... și am urmat cuvîntul Blajului!, 5 p. a 3/4³¹.
5. Ioan Bălan, *Din vredniciile Blajului*, 4 p. a 1/2.
6. Onisifor Ghibu, „Școală nouă” — „Școală veche”, 4 p. a 1/2.
7. S. Mehedinți, *Blajul în 1911. Sunt fata locorum*, 5 p.
8. Dominic Niculăeș, *Înrîturirea bisericii în educația noastră*, 11 p. a 3/4.
9. Sextil Pușcariu, *Neologismul latin și romanic*, 10 p. dactilografiate³².
10. Ioan Georgescu [junior], *Augustin Bunea în viața culturală și politică a neamului*, 9 p. a 1/2.
11. Ion M. Gîrleanu, *Odă Blajului* (poezie), 2 p. mss. și 2 p. dactilografiate.
12. Aurel Papiu, *Făclia izbăvirii. Școala din Blaj* (poezie), 3 p. a 1/4³³.
13. Horia P. Petrescu, *Soarele* (poezie), 4 p. a 1/2.
14. Dumitru Zehan, *Omagiu școalelor din Blaj* (poezie), 2 p. a 1/2.
15. * * * *Morminte de elevi în cimitirul din Blaj*, 2 p. a 1/2.

III Anunțate, dar neonorate

1. Grigore Pădureanu, *Școlarii Blajului*³⁴.
2. L. Puia, *Epoca libertății naționale. Școlarele Blajului în România Mare*³⁵.

Edite sau inedit, materialele depuse pentru volum sînt revelatoare pentru atmosfera și ambianța specifică școlilor din Blaj, cu emulația și entuziasmul care le erau atît de caracteristice. Semnificativă rămîne și intenția de a elabora și tipări un volum omagial închinat celor mai vechi instituții de învățămînt românesc, sarcină la care istoriografia noastră a rămas încă datoare.

SILVIU
IOAN NISTOR

²⁸ Nu excludem posibilitatea ca din aceste materiale unele să fi apărut în diverse publicații, mai ales locale.

²⁹ Autorul era medic primar la spitalul din Murska-Sobota, Banatul de Drava, Slovenia. Manuscrisul este însoțit de două scrisori; una adresată lui Ioan Bianu, alta lui Alexandru Lupeanu-Melin.

³⁰ Materialul este însoțit de o scrisoare.

³¹ Idem.

³² Dacă toate celelalte 34 de materiale existente au un caracter publicitar, constînd din amintiri, impresii, gînduri și cuvinte de omagiere, articolul lui Sextil Pușcariu are o ținută științifică, fapt care probabil a contribuit la neincluderea lui în volum. Documentîndu-ne asupra bibliografiei autorului, am ajuns la concluzia că materialul a rămas inedit. (Cf. Sextil Pușcariu, *Etudes de linguistique roumaine*. Traduites du roumain à l'occasion du soixantième anniversaire de l'auteur. Cluj—București, 1937; Idem, *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan, prefață de G. Istrate. București, 1974). Articolul este însoțit de o scrisoare.

³³ Manuscrisul este însoțit de o scrisoare.

³⁴ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Blaj, școlare, nr. 468.

³⁵ Idem, nr. 462.

LE PROJET D'UN OUVRAGE PUBLIÉ EN L'HONNEUR DE L'ANNIVERSAIRE
DE 175 ANS DE LA FONDATION DES ÉCOLES DE BLAJ

(Résumé)

L'étude fait ressortir, sur la foi des témoignages d'une correspondance inédite et des manuscrits trouvés dans les archives, la tentative d'éditer, en 1929—1930, un volume omagial dédié aux écoles de Blaj, les plus anciennes institutions roumaines d'enseignement, à l'occasion de leur 175e anniversaire.

L'auteur établit, quels articles envoyés à la rédaction ont ensuite été publiés par la revue „Cultura creștină”, nr. 4—5 de 1937, et lesquels sont restés inédits.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

